

ციური ახვლედიანი, მარია ბურჩაკ-აბრამოვიჩი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (საქართველო)

Tsiuri Akhvlediani, Maria Burchak-Abramovichi

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University (Georgia)

tsiuri.akhvlediani@tsu.ge, mariam.burchak-abramovichi@tsu.ge

გლოტოფობია ანუ ენობრივი დისკრიმინაცია

Glottophobia or Linguistic Discrimination

Submitted 25.05.2025 Accepted 01.08.2025

DOL: 10.55804/jtsu.15120473.2025.18.02

Abstract

Each language serves its own unique cultural and social purpose. The geographical, historical, and cultural heritage of each region or country is intrinsically reflected in the languages and customs that are characteristic and distinctive of these regions. It is worth noting that every language reflects its own unique spirituality and its own way of representing the world and life in various contexts. This is why it is so important to preserve and respect diverse cultural heritage. Communication between speakers of different languages is essential for advancing scientific discovery, fostering technological innovation, shaping economic and cultural standards, and enhancing global interaction, and deepening human connection. This article examines the phenomenon of glottophobia, or linguistic discrimination. As a form of xenophobia, it represents a violation of the civil and/or economic rights of individuals or ethnic groups based on their perceived lack of language proficiency. Our article discusses the negative impact of glottophobia and explores various perspectives on combating this phenomenon across fields, such as employment, education, culture, politics, etc. Glottophobia can have a damaging impact, as it may lead to low self-esteem, exclusion from social groups, and anxiety regarding work and the future. The article further explores the reasons why certain languages and accents face higher levels of discrimination, and identifies regions with distinct linguistic habits and traditions. It is important to note that combating glottophobia and linguistic discrimination is a complex process that requires sustained attention and collective effort. It is crucial to understand that each language has its own unique cultural and social significance. Interaction between people speaking different languages is essential for optimizing progress in the fields of scientific discoveries, technological initiatives, changes in economic and cultural standards, and interpersonal relations.

Keywords: *glottophobia, linguistic discrimination, xenophobia, accent*

ყოველ ენას აქვს თავისი უნიკალური კულტურული და სოციალური დანიშნულება. თითოეული რეგიონისა და ქვეყნის კულტურული, გეოგრაფიული და ისტორიული მემკვიდრეობა აისახება სხვადასხვა ენასა და ჩვევაში, რომლებიც დამახასიათებელი და ნიშანდობლივია ამ რეგიონებისათვის. აღსანიშნავია ისიც, რომ ყოველ ენას აქვს თავისი უნიკალური სულიერება და უნარი, რომ ასახოს სამყარო და ცხოვრება სხვადასხვა კონტექსტში. სწორედ ამიტომ არის აუცილებელი, დავიცვათ და შევინარჩუნოთ კულტურული მემკვიდრეობა. სხვადასხვა ენაზე მოლაპარაკე ადამიანთა შორის ურთიერთობა მნიშვნელოვანია, რათა ოპტიმიზებულ იქნეს წინსვლა სამეცნიერო აღმოჩენათა, ტექნოლოგიურ ინიციატივათა, ეკონომიკურ და კულტურულ სტანდარტთა ცვლილებების, გლობალური ურთიერთქმედებების გაუმჯობესებისა და ადამიანთა შორის ურთიერთობათა სფეროებში.

ჩვენს სტატიაში განიხილება გლოტოფობიის საკითხი. გლოტოფობია არის ენობრივი დისკრიმინაცია და, როგორც ქსენოფობიის ერთ-ერთი სახე, იგი გულისხმობს პიროვნების ან ეთნიკური ჯგუფის სამოქალაქო და/ან ეკონომიკური უფლებების დარღვევას მათ მიერ ამა თუ იმ ენის არცოდნის ან არასაკმარისი ცოდნის გამო.

სტატიაში განხილულია გლოტოფობიის ნეგატიური გავლენა და ამ მოვლენასთან ბრძოლის ხერხები ისეთ სხვადასხვა სფეროში, როგორებიცაა: მუშაობა, განათლება, კულტურა და პოლიტიკა. გლოტოფობიამ შეიძლება გამოიწვიოს თვითშეფასების დადაბლება, სოციალური ჯგუფებიდან გარიცხვა, შფოთვა სამსახურსა და მომავალზე. ჩვენი სტატია ასევე ხსნის, თუ რატომ ხდება, რომ ზოგიერთი ენა და აქცენტი განიცდის უდიდეს დისკრიმინაციას და რომელ რეგიონებს აქვთ სხვადასხვა ენობრივი ჩვევა და ტრადიცია.

ამგვარად, ბრძოლა გლოტოფობიისა და ენობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ რთული პროცესია, რომელიც მოითხოვს ყურადღებასა და მასობრივ ძალებს. აუცილებელია გაგება იმისა, რომ ყოველ ენას საკუთარი უნიკალური, კულტურული და სოციალური მნიშვნელოვნება აქვს. სხვადასხვა ენაზე მოლაპარაკე ადამიანებს შორის ურთიერთქმედება აუცილებელია სამეცნიერო აღმოჩენების, ტექნოლოგიური სიახლეების, ეკონომიკური და კულტურული სტანდარტების ცვლილებებისა და ურთიერთობების სფეროებში წინსვლის ხელშეწყობისთვის.

ტერმინი გლოტოფობია წარმოიშვა 1990-იან წლებში. გლოტოფობია (ბერძნ. **glotta** – „ენა“ + **phobos** – „შიში“) – ენობრივი დისკრიმინაცია; როგორც ენობრივი დისკრიმინაცია, როგორც ქსენოფობიის ერთ-ერთი სახე, იგი არის პიროვნების ან ეთნიკური ჯგუფის სამოქალაქო და/ან ეკონომიკური უფლებების დარღვევა, მათ მიერ ამა თუ იმ ენის არცოდნის ან არასაკმარისი ცოდნის გამო. (ეთნოლინგვისტურ ტერმინთა განმარტებითი ლექსიკონი).

სოციოლინგვისტი ფილიპ ბლანშე შეისწავლიდა ენებს და ათავსებდა მათ სოციალურ კონტექსტში. მას არ მოსწონდა გამონათქვამი „ენობრივი დისკრიმინაცია“. ის

მიიჩნევდა, რომ დისკრიმინაცია შეიძლება ეხებოდეს როგორც ინდივიდის ან ინდივიდთა ჯგუფის მშობლიურ ენას, ასევე ისეთ ცალკეულ სამეცნიერო მახასიათებლებს, როგორებიცაა: აქცენტი, ლექსიკური მარაგი და სინტაქსი. „ტერმინი „გლოტოფობია“ იძლევა საშუალებას, რომ ინტეგრირებულ იქნეს სახელდობრ ეს სოციალური განზომილება. მე განვსაზღვრავ ამას როგორც წარმეგვას ადამიანებისათვის იმ უფლებებისა და რესურსებისას, როგორებიცაა: საზოგადოებრივი ცხოვრება, განათლება, დასაქმება, საცხოვრებელი ბინა“, – წარმოთქვა მან თავის ინტერვიუში გაზეთ Libération-ში.

2008 წელს სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ჟურნალში გამოქვეყნდა სამეცნიერო სტატია, სახელწოდებით „გეტოთა „ცუდი ენა“ (გეტო – დიდ ქალაქებში საგანგებოდ გამოყოფილი უბანი, სადაც ასახლებენ უფლებებზე ზღუდულ ეროვნულ უმცირესობებს; მაგ.: ზანგთა გეტო, ებრაელთა გეტო). ფილიპ ბლანშე და სოციოლინგვისტი ჟო არდიტი განიხილავენ გლოტოფობიას როგორც ალტეროფობიის ფორმას, ანუ არასრულყოფილების შიშს. მათი აზრით, ეს მოვლენა გულისხმობს „ზიზლს, აბუჩად აგდებას, უფულებელყოფას, აგრესიას იმ ადამიანების მიმართ მათი განსხვავებულობის გამო, „გამოფიტული“ ენის კულტივირებისათვის, რომლებიც არ იცავენ გრამატიკის, ლექსიკის, ორთოგრაფიის ნორმებს“. ეს ტერმინი მოექცა ყურადღების ცენტრში პოლიტიკისა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით. ასე მაგალითად, 2017 წელს, საფრანგეთში, პრეზიდენტის არჩევნების დროს, დიდი ყურადღება მიიქცია ვიდეო, რომელშიც მემარცხენე ძალთა ლიდერი ჟან-ლუკ მელანშონი დამამცირებლად მიმართავდა და ბაძავდა ჟურნალისტი ქალბატონის პროვინციულ აქცენტს, რომელიც ჩამოსული იყო საფრანგეთის სამხრეთ-დასავლეთიდან; შემდეგ კი მიმართა დამსწრე საზოგადოებას: „ვინმეს გაქვთ ფრანგულად ფორმულირებული შეკითხვა მეტ-ნაკლებად გასაგებ ენაზე?“ ამ ინციდენტის შედეგად ენობრივი დისკრიმინაციის საკითხი ფრანგ პარლამენტართა სხდომაზე განიხილეს. ყოველ ქვეყანასა და ყოველ რეგიონს აქვს თავისი უნიკალური ენობრივი ჩვევები და ტრადიციები. მსოფლიოში 7000-ზე მეტი ენაა, სხვადასხვა კულტურისა და ტრადიციის მატარებელი, და ყოველ მათგანს იყენებს მილიონობით ადამიანი. მაგალითად, ევროპაში, რომელიც მრავალენოვანი კონტინენტია, თითოეულ ქვეყანას აქვს უნიკალური ოფიციალური და არაოფიციალური ენები. ესპანეთში, მაგალითად, ოფიციალური ენებია: ესპანური, კატალანური და გალისიური ენები, ბელგიაში კი, სადაც ცხოვრობს დიდი რაოდენობის უცხოელი მუშაკი, დამატებით გამოიყენება ფრანგული, გერმანული, ფლამანდიური და ვალონიური ენები; აზიაში არსებობს დიდი რაოდენობით მრავალენოვანი რეგიონი. ინდოეთში, მაგალითად, 20-ზე მეტი ოფიციალური ენაა, ჩინეთში კი – 50-ზე მეტი. კორეაში ლაპარაკობენ კორეულ ენაზე, მაგრამ ქვეყნის ჩრდილოეთში ლაპარაკობენ ფხენიურ ენაზე, სამხრეთში კი – სეულურ ენაზე; აფრიკაში ცნობილია მრავალი უნიკალური ენის კონცენტრაცია. მაგალითად, სუახილი აღმოსავლეთ აფ-

რიკის დიდი რაოდენობით ქვეყნის საერთო ენაა; სამხრეთ ამერიკის დიდი ნაწილი ლაპარაკობს ესპანურ და პორტუგალიურ ენებზე, მაგრამ ასევე მნიშვნელოვანი ენაა კეჩუა პერუსა და ბოლივიაში; ჩრდილოეთ ამერიკაში ინგლისური და ესპანური ყველაზე მეტად გავრცელებული ენებია, მაგრამ ასევე არსებობს მრავალი თემი, რომლებიც იყენებენ სხვა ენებს. მაგალითად, არიზონაში, ნავაჰოს ინდიელების ოფიციალური ენაა ნაჰუატლი.

ამგვარად, ჩანს, რომ თითოეული რეგიონისა და ქვეყნის კულტურული, გეოგრაფიული და ისტორიული მემკვიდრეობა აისახება სხვადასხვა ენასა და ჩვევაში, რომლებიც დამახასიათებელი და ნიშანდობლივია ამ რეგიონებისათვის. ყოველ ენას აქვს თავისი უნიკალური სულიერება და უნარი, რომ ასახოს სამყარო და ცხოვრება სხვადასხვა კონტექსტში და ამიტომაც მნიშვნელოვანია, რომ შევინარჩუნოთ და პატივი ვცეთ მრავალფეროვან კულტურულ სიმდიდრეს. არსებობს გლოტოფობიასთან ბრძოლის სხვადასხვა თვალსაზრისი. პირველი თვალსაზრისი გულისხმობს, რომ ენის მატარებლის აქცენტის მიბაძვა შეიძლება განვიხილოთ როგორც ენის მატარებლისადმი პატივისცემის გამოხატვა. მაგალითად, უცხოური ენის მატარებელთან ურთიერთობისას ადამიანს შეუძლია შეეცადოს, მიბაძოს მის წარმოთქმას, რათა აჩვენოს დაინტერესება და მზაობა მასთან დიალოგისა. ასეთი საქციელი ქმნის მეგობრულ და ორმხრივად გასაგებ ატმოსფეროს მოსაუბრეთა შორის და აახლოებს მათ ერთმანეთთან. თუმცა არსებობს სხვა თვალსაზრისიც, რომელიც ამტკიცებს, რომ ენის მატარებლის აქცენტის მიბაძვა შეიძლება განვიხილოთ დაცინვის ფორმად. ეს შეიძლება მოხდეს იმ შემთხვევაში, როდესაც ადამიანი ცდილობს, მიიღოს ისეთი სახე, რომ მან არ იცის ენა ენის მატარებელზე უკეთესად და ბაძავს მის აქცენტს იმისათვის, რომ აჩვენოს თავისი უპირატესობა, ან გამოიწვიოს დაცინვა. ამიტომაც ენის მატარებლის აქცენტის მიბაძვა შეიძლება იყოს როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი შედეგი და ყველაფერი დამოკიდებულია იმ კონტექსტზე, რომელშიც ხდება ეს ქცევა. თუ აქცენტის მიბაძვა ხორციელდება კომუნიკაციის პროცესში, მეგობრული ატმოსფეროს შექმნის მიზნით, ეს შეიძლება იყოს სავსებით მართებული და პატივისმდებელი. მოვიყვანოთ სხვადასხვა სიტუაციის რამდენიმე მაგალითი, რომლებშიც უმჯობესი იქნება ჩვენი ქმედება: 1. **თუ ვხვდებით სტუმარს, რომელიც არცთუ ისე კარგად ლაპარაკობს უცხოურ ენაზე, მაშინ, ვიდრე დავიწყებდეთ ლაპარაკი, აუცილებელია, გავიგოთ, რა დონეზე ფლობს ჩვენი სტუმარი ენას.** თუ იგი მხოლოდ ახლა იწყებს ენის შესწავლას, უნდა ვეცადოთ, რომ ველაპარაკოთ ნელა და სიტყვები წარმოვთქვათ გარკვეულად, მკაფიოდ. არასასურველია, რომ გამოვიყენოთ ძალიან რთული ფრაზები და გამოვთქვათ. თუ სტუმარი უკვე გამოცდილად ფლობს ენას და არ განიცდის სირთულეებს ურთიერთობაში, მაშინ შეიძლება გამოვიყენოთ ჩვენი საკუთარი აქცენტი, რათა შევქმნათ უფრო თბილი ატმოსფერო; 2. **ისეთ სიტუაციაში, როდესაც ვეცნობით ადამიანს, რომლის აქცენტი განსხვავდება ჩვენი აქცენტისაგან, უნდა შევეცადოთ,**

რომ არ მივაქციოთ ყურადღება აქცენტს. თუ რაიმე გაუგებარი იქნება, შეიძლება დაესვათ დამაზუსტებელი შეკითხვები. ყურადღება მივაქციოთ ნათქვამის შინაარსს და არა ძლიერ აქცენტს. თავაზიანობა და ტოლერანტობა კულტურული განსხვავებებისადმი უნდა იყოს პირველ ადგილზე; **3. მუშაობა ჯგუფში, რომლის რამდენიმე წევრი ლაპარაკობს უცხოურ ენაზე.** თუ თქვენ და თქვენი კოლეგები ლაპარაკობთ სხვადასხვა ენაზე, ურთიერთობისათვის რეკომენდებულია გამოიყენოთ ის ენა, რომელიც ასე თუ ისე ყველამ იცით. საერთო ლინგვისტური სისტემის არჩევით შეიძლება შეიქმნეს ჰარმონიული და მოწესრიგებული სამუშაო სიტუაცია, რაც აღიქმება კულტურული განსხვავებების პატივისცემად სამუშაო ჯგუფში; **4. მოგზაურობა სხვა ქვეყნებში.** იმ პერიოდში, როდესაც ვიმყოფებით სხვა ქვეყანაში, ვეცადოთ, ვისწავლოთ და გამოვიყენოთ ზოგიერთი ფრაზა ადგილობრივ ენაზე, როგორებიცაა: „მადლობა“, ან „გამარჯობა“. ენობრივმა დისკრიმინაციამ შეიძლება ნეგატიური გავლენა მოახდინოს ადამიანებზე, დააბრკოლოს და შეაფერხოს მათი წინსვლა სწავლასა და კარიერის მიღწევაში. განათლების განვითარებამ, სხვადასხვა ენობრივი და კულტურული ტრადიციების მიმართ ტოლერანტობამ, ასევე აზრთა და გამოცდილებათა გაცვლამ სხვადასხვა ენობრივ და კულტურულ სფეროებში, შესაძლებელია, შეამციროს ენობრივი დისკრიმინაცია.

გლოტოფობიამ შეიძლება გამოიწვიოს თვითშეფასების დადაბლება, სოციალური ჯგუფებიდან გარიცხვა, შფოთვა სამსახურსა და მომავალზე.

არსებობს გლოტოფობიასთან ბრძოლის ზოგიერთი ხერხი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში: **1. სამუშაო.** გლოტოფობიის ერთ-ერთი ფორმაა დისკრიმინაცია სამსახურში მიღებისას. ენის საფუძველზე დისკრიმინაციის თავიდან აცილებისათვის სამუშაოს მიმცემებმა უნდა განაცხადონ, რომ ისინი არ დაუშვებენ ასეთ დისკრიმინაციას და სამუშაოზე მიღება ხდება კვალიფიკაციის საფუძველზე; **2. განათლება.** ცხოვრების კიდევ ერთ-ერთი სფერო, სადაც შესაძლებელია გლოტოფობია, არის განათლება. ეს შეიძლება მოხდეს იმ სტუდენტთა აქცენტებთან დაკავშირებით, რომლებიც სრულად ვერ ფლობენ იმ ქვეყნების ენებს, სადაც სწავლობენ, ან იმიგრირებულნი არიან სხვა ქვეყნიდან. ასეთ შემთხვევაში, ენობრივი დისკრიმინაციის თავიდან ასაცილებლად, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სწავლების სხვადასხვა მეთოდი, როგორებიცაა: ნაციონალური ენების გამოყენება სასწავლო-საგანმანათლებლო პროგრამებში, ენობრივი კლუბების მხარდაჭერა და სხვა საშუალებებიც, რომლებიც ხელს შეუწყობენ სტუდენტებს თავიანთი პოტენციალის გახსნისათვის; **3. კულტურა.** გლოტოფობიასთან დაკავშირებით, საჭიროა გაუმჯობესდეს მრავალენოვანი საშუალებების გამოყენება სხვადასხვა ენაზე, მაგალითად: სუბტიტრების, გადაცემებისა და თარგმანების ტრანსლაცია სხვადასხვა ენაზე; **4. პოლიტიკა.** მეტყველების ინტონაცია და მანერა არ უნდა იყოს დაბრკოლება როგორც პოლიტიკურ, ასევე სოციალურ ცხოვრებაში. მთლიანობაში, ენობრივი დისკრიმინაციის გადალახვისათვის აუცილებელია, ვებრძო-

ლოთ სოციალურ მიდრეკილებასა და მიკერძოებას განსაზღვრული ენებისა და აქცენტების მიმართ. საზოგადოება უნდა აცნობიერებდეს, რომ ყოველი ენა წარმოადგენს კულტურისა და იდენტობის ნიშანს, ასევე საჭიროა მისი პატივისცემა და დაცვა. ამისათვის საჭიროა ისეთ ღონისძიებათა მიღება, როგორებიცაა: მთარგმნელთა კვალიფიკაციის ამაღლება, ახალი პროგრამების შემოღება, მრავალენოვანი სკოლებისა და საბავშვო ბაღების გახსნა, ასევე ისეთი სამუშაო დაწესებულებების გახსნა, რომლებშიც იმუშავენ სხვადასხვა ენაზე მომუშავე ადამიანები. ასევე შესაძლებელია ისეთი თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენება, როგორებიცაა ვიდეო- და აუდიოჩანაწერები. UNESCO-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის პროექტი გვცხადებს, რომ შევინარჩუნოთ ძველი ენები და კულტურები, მხარი დავუჭიროთ იმ უნიკალურ ენებს, რომლებიც იმყოფებიან გაქრობის საფრთხის ქვეშ.

ამგვარად, ბრძოლა გლოტოფობიისა და ენობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ არის პროცესი, რომელიც მოითხოვს ყურადღებასა და მასობრივ ძალისხმევას. აუცილებელია გაგება იმისა, რომ ყოველ ენას აქვს საკუთარი უნიკალური, კულტურული და სოციალური მნიშვნელოვნება. სხვადასხვა ენაზე მოლაპარაკე ადამიანთა შორის ურთიერთქმედება მნიშვნელოვანია, რომ ოპტიმიზებულ იქნეს წინსვლა სამეცნიერო აღმოჩენების, ტექნოლოგიური ინიციატივების, ეკონომიკური, კულტურული სტანდარტების ცვლილებებისა და ადამიანთა ურთიერთობების სფეროებში.

ლიტერატურა

- ანთელავა და სხვ. 2023:** ნ. ანთელავა, მ. ბუკია, მ. ჩუხუა, *ეთნოლინგვისტურ ტერმინთა განმარტებითი ლექსიკონი*, თბილისი.
- არდითი, ბლანშე 2008:** J. Arditty, Ph. Blanchet, La “mauvaise langue” des “ghettos linguistiques”: la glottophobie française, une xénophobie qui s'ignore, *REVUE Asylon(s)*, N° 4, mai, Paris.
- ბლანშე 2016:** P. Blanchet, *Discriminations: combattre la glottophobie*, Paris.
- გადე 2020:** F. Gadet, *Langue et variation*, Paris.
- კალვე 2001:** L. – J. Calvet, *Linguistique et colonialisme. Petite traite de glottophobie*, Paris.